

Coen Simon

En toen wisten we alles

Een pleidooi voor oppervlakkigheid

Ambo|Amsterdam

Inhoud

Vooraf 9

Live televisie in een bijna leeg universum

1 En toen moesten we ineens alles zelf doen 13

Acht seconden op een parkeerplaats

2 En toen wisten we alles 24

De fictie van harde feiten

3 En toen hadden we alleen nog hersenen 42

Opwinding rond de pijnappelklier

4 En toen waren we gelukkig 63

De waan van de statistiek

5 En toen hadden dieren rechten 78

Het vogelperspectief van de dierenvriend

6 En toen mocht je helemaal nergens meer roken 95

Het sterke verlangen naar matiging

- 7 En toen mocht de koning alleen nog lintjes knippen 102
De geboorte van de onmacht
- 8 En toen sprak de wet voor zich 112
Het demoniseren van Moszkowicz
- 9 En toen was er een journaal for dummies 127
Het venster op de huiskamer
- 10 En toen was iedereen gelijk 139
De deugd van tegenwoordig
- 11 En toen was iedereen in balans 150
Het geloof in het zelf
- 12 En toen groeven we ons eigen graf 159
De rite van Sisyfus
- Verantwoording 177
- Bronnen 179

Vooraf

Live televisie in een bijna leeg universum

Op dinsdag 28 januari 1986, acht over halfvijf in de middag plaatselijke tijd, vertrok vanaf Kennedy Space Center in Florida een ruimteveer met voor het eerst in de geschiedenis een gewone burger aan boord. Na 73 seconden eindigde de vlucht in een enorme ontploffing.

Overal ter wereld staarden mensen verbijsterd naar televisieschermen die een donzen rookpluim lieten zien waaruit in enkele seconden twee witte sprietten groeiden, als van een slak. Even daarna regende het stalen brokstukken uit dat ene wolkje aan de lucht. Het cockpitgedeelte met de zeven bemanningsleden weerstond de hete gassen van de explosie, maar werd door de aantrekkingskracht van onze planeet van zestien kilometer hoogte teruggehaald naar de aardse oppervlakte, waar het op het staalblauwe water van de Atlantische Oceaan te pletter sloeg.

Ik was dertien jaar en lag al in bed toen het gebeurde. Maar mijn broer had de live uitzending van de lancering opgenomen met onze eerste videorecorder, zodat we de dagen erna tientallen keren de fatale vlucht beeldje voor beeldje konden afspelen.

Het drama is haast uit mijn geheugen gewist als ik bijna twintig jaar later op een zomeravond de wrede beelden terugzie in een live televisieprogramma, waarin een filosoof een theoretisch fysicus interviewt. De fysicus vergelijkt het ongeluk met het mythische noodlot van Ikaros, die met vleugels gemaakt van veren en bijenwas de zon te dicht nadert, waardoor de was smelt en hij in zee stort.

Hun gesprek gaat over wat de mens vermag tussen moed en hoogmoed. De fysicus bewondert een Amerikaanse collega die met zijn beeldende taal het leven op aarde heeft verrijkt. ‘Een van zijn beelden is een grote letter U, van universum. En op het ene pootje van de U zit een oogje dat kijkt in de richting van het andere pootje. Kijk, zei hij, dat hele universum ligt daar, maar wie kijkt ernaar? Wij. Wij hier op aarde, en misschien zijn wij wel de enigen in ons hele sterrenstelsel, de hele melkweg die ernaar kijken. Dus wij hebben een hele grote functie, wij zijn het publiek voor deze fantastische voorstelling, en dat beseffen we soms niet. We denken: dat heelal dat is er gewoon. Maar het is echt aan ons om het zichtbaar te maken.’

Om het voor de kijkers van vanavond zichtbaar te maken laat de fysicus een filmpje van negen minuten zien van het Amerikaanse echtpaar Charles en Ray Eames, *Powers of Ten* (1977). We zien een man en een vrouw op een picknickkleedje in het gras liggen zonnen aan een meer bij Chicago. Er wordt in vijftientig stappen uitgezoomd, telkens met een factor tien, tot in de verste uithoek van het heelal – honderd miljoen lichtjaren verwijderd van het zonnende stel in Chicago. ‘This lonely scene – the galaxy is like dust – is what most of space looks like,’ zegt de voice-over. ‘This emptiness is normal. The richness of our own neighborhood is the exception.’ Dan zoomt het filmpje met even grote stappen weer in, maar in plaats van te stoppen aan de oppervlakte van het lichaam blijft het nog eens vijftien stappen inzoomen op de hand van de man, waardoor we terecht komen in de kleinste deeltjes van het universum, tot

de kern van een koolstofatoom van de hand. ‘We’ve reached the edge of present understanding.’

‘Stel je voor,’ doceert de fysicus, ‘dat er nu ineens iemand van tweeduizend jaar terug hier zou komen en ik zou hem wat moeten laten zien, dan zou ik hem denk ik dit filmpje laten zien.’

Het is even stil in de televisiestudio als de fysicus vervolgt: ‘Als je mij vraagt wat drijft jou nou, dan is dat eigenlijk om te weten hoe die film verder gaat. Zoom verder in!’

‘Waar wil je uitkomen?’ vraagt de filosofe aan de fysicus.

‘Een theorie van alles,’ antwoordt hij. ‘Ik verwacht dat er een reden is waarom het in elkaar zit zoals het in elkaar zit. En dat er misschien ook wel een soort laatste plaatje in de film is.’

Terwijl ik ze op de achtergrond hoor doorpraten, staar ik naar de shots van het universum die de regisseur achter de sprekers in een *loop* heeft gezet. Ik denk aan de woorden van de voice-over: de leegheid van het universum is de norm en de rijkheid die we om ons heen zien, de uitzondering.

‘Het gezond verstand geeft een karikatuur van de wereld,’ hoor ik de fysicus zeggen. ‘We ontnemen allerlei subtiliteit aan de werkelijkheid. Er zit veel meer in dan we denken.’

De filosofe zoekt behoedzaam naar woorden. ‘We zeggen ook nog steeds dat de zon opkomt, terwijl we weten dat het niet zo is. De taal houdt ons ook nog eens vast in onze denkbeelden.’

‘Absoluut,’ knikt de fysicus, ‘de taal is misleidend, vandaar dat we uiteindelijk ook op formules vertrouwen.’

Net als de mythische Daidalos, de vader van Ikaros, die de noodlottige vleugels van zijn zoon bouwde – ‘het uitgekiende mechaniek hield zichzelf in beweging als een perpetuum mobile’ – blijkt onze theoretische fysica tot de haast ondenkbare ruimtevaart in staat. En net als Daidalos, die zijn zoon waarschuwt voor de hitte van de zon,

waarschuwt ook de fysicus voor menselijke hoogmoed: ‘Het lijkt gewoon te gevaarlijk te zijn. Soms moet je ook toegeven dat bepaalde technologie niet werkt.’

Maar wat de mythe van Ikaros ook laat zien is dat wie denkt de wonderen van het perpetuum mobile te kunnen ontcijferen, nog altijd niet ontkomt aan de banaliteit van de oppervlakte. ‘Daidalos kon alleen maar huilen’ toen zijn zoon op het ‘staalblauwe water’ neerkwam, ‘dat geen bot in hem heel liet’.

Dat is tenslotte wat *Powers of Ten* onbedoeld laat zien: we kunnen met het denken uitzoomen tot de verste verten, en inzoomen tot de diepste diepten, maar we ontkomen niet aan ons lot op het picknickkleed. En dat zou ook Plato zeggen, als hij ineens hier kwam van meer dan tweeduizend jaar terug en we hem dit filmpje lieten zien.

Terwijl het televisiegesprek live voortgaat, denk ik aan de fabel van de schildpad en de twee goudvinken. De schildpad wil zo graag uitstijgen boven de kwakende kikkers in het drassige moeras waarin hij leeft, dat hij twee goudvinken overhaalt hem aan een stokje in zijn bek de hoogte in te trekken. Zolang de schildpad zijn kaken stijf op elkaar houdt geniet hij van een blik op de wereld waar hij alleen maar van dromen kon. Maar als hij de mensen, die het vliegende gevaarte nawijzen, hoort roepen: ‘Goudvinken die een schildpad dragen! Zoiets hebben we nog nooit gezien! Wie zou dat wel hebben bedacht?’, dan kan hij het niet laten om ‘Ik!’ te roepen.

Zo valt hij met de taal terug in de modder van het moeras, die uitzondering in een bijna leeg universum. Terug naar het gezonde verstand van de kikkers, waar kwaken de norm is. Het laatste plaatje van de film.

En toen moesten we ineens alles zelf doen

Acht seconden op een parkeerplaats

Op een zaterdagochtend, het was de eerste warme dag van het jaar, wilde ik de parkeerplaats van de supermarkt afrijden waar ik net onze wekelijkse boodschappen had gedaan. Terwijl ik de auto stapvoets langs het kleine winkelcentrum liet gaan, zag ik door het raam van het rechterportier een vader met zijn dochter een winkel uitkomen. Mijn ramen waren dicht, de airco was aan en uit de radio klonk de verongelijkte stem van een politicus.

De vader en dochter begonnen huppelend te rennen, een krat met een paar boodschapjes wiegend tussen hen in. De man, in T-shirt en korte broek, had zich nog niet geschoren. Het steile blonde haar van het meisje, ik schatte haar een jaar of negen, was ongekamd met een haarband naar achter gestoken. Aan hun witte voeten slippers en op hun gezicht dezelfde lach. Ik stelde me voor dat ze net als wij lang hadden ontbeten, de eerste keer van het jaar weer in de tuin.

Ze konden gemakkelijk voor mijn auto langs toen ze op hun huppeldrafje de parkeerplaats overstaken, maar halverwege de oversteek moesten ze inhouden voor een zilvergrijze Peugeot die net de parkeerplaats opdraaide. Al leek de vader vastbesloten op deze ochtend zijn aandacht uitsluitend op zijn dochter te richten,

hij hield natuurlijk wel een oogje op hun veiligheid en bracht hun vreugdedans op de parkeerplaats tot stilstand. De auto had voorrang, maar hield even in, ik denk om zich ervan te vergewissen dat de dansende voetgangers de voorrang ook verleenden.

Daar stonden ze dan, nog geen halve seconde, de uitgelaten grimas nog om hun mond, maar bij de vader prikten er al duidelijk twee ongeduldige ogen doorheen. En meteen daarop begon hij woest te gebaren met zijn hand. Een gebaar dat vanuit een dichte auto gelezen kon worden als: als je voorrang hebt, moet je die verdomme wel nemen. Door de weerspiegeling van het winkelcentrum in de voorruit van de Peugeot kon ik de bestuurder zelf niet zien, maar wel de hand die bedaard naar voren werd gestoken om de ingehouden dansers voorrang te verlenen. De vader bedacht zich geen moment, zette de kinderhuppel weer in en vervolgde hun boodschappendans zonder nog eenmaal blijk te geven van het bestaan van de bestuurder in de Peugeot, en eigenlijk zonder blijk te geven van welk bestaan dan ook buiten hun isolement van vrolijkheid.

Niet meer dan acht seconden op de parkeerplaats van een middelgroot Nederlands dorp, maar, bedacht ik, lang genoeg om de moderne mores te aanschouwen: terwijl de verschillen tussen ouder en kind steeds kleiner worden, worden de geschillen tussen burgers onderling steeds groter.

In gedachten hoorde ik mijn vrouw afkeurend reageren: 'Hoe kun je op grond van zo'n indruk zoveel concluderen?' Ik zette de radio uit terwijl ik op het rechte stuk langs het Boterdiep gas gaf. Vanaf hier keek je twee kilometer lang uit op de molen van het dorp waar wij wonen. Het blad aan de eiken was nog lichtgroen en aan de andere kant, achter het kanaal, lagen de akkers er nog kaal bij. De kleikleuren van het landschap waren als op een gouache uitgestreken tot hoog in de hemel. De komende anderhalve minuut zou de tijd stilstaan.

Zou ze gelijk hebben? Kwam ik overhaast tot conclusies? Hoe komt een mens eigenlijk aan zijn kennis, wierp ik haar in dit schijngesprek voor de voeten. Ik wachtte haar antwoord niet af en vroeg door: hoe kunnen we überhaupt iets zeker weten in een wereld die voortdurend van vorm verandert en waarin we telkens een nieuw perspectief innemen? Hoe zou ik ooit iets kunnen beweren als ik eerst moet wachten tot de wereld stilstaat? Moet ik meer geduld hebben? Moet ik me eerst verdiepen in die man en dat meisje, van wie ik niet eens met zekerheid kan zeggen of ze vader en dochter zijn? Ook niet of er thuis nog een moeder op hen wacht – of een stiefmoeder? Moet ik weten wie er schuilging achter die hand in de zilvergrijze Peugeot? En of die bestuurder misschien een bekende van de man en het meisje was?

Ik keek over de akkers en terwijl mijn blik even bleef hangen aan een kerkje aan de horizon stelde ik een nieuwe vraag. Zou ik, als ik alles wist van deze man en dit meisje daar op die parkeerplaats, en van wat er in hun hoofd omging, tot een beter oordeel komen van het geluidloze tafereel dat zich voor mijn ogen had voltrokken? Moet ik weten hoe warm het precies was, hoe het op dat moment met hun bloedsuikerspiegel was gesteld, of ze net een moeilijke tijd achter de rug hadden, of ze met een nog onopgemerkte oogafwijking rondliepen? Zou al dat onderzoek en al die kennis het gedrag van deze man ooit fatsoenlijk kunnen maken?

Mijn vrouw zou vinden dat ik het probleem nu ridiculiseerde, dus gooide ik het over een andere boeg. Moet ik een tennisser, die ik voor het eerst tegenover me tref op de baan, en die opent met een perfect geslagen ace, vragen of hij kan tennissen? Of hij meer kan dan alleen goed opslaan? Of zelfs of hij na deze treffer in staat is het nog eens zo te doen? Moet ik hem vragen of hij gelukkig is? Moet ik weten hoeveel kinderen hij heeft, of zijn vader en moeder nog leven? Of hij rookt en drinkt? Moet hij zich eerst een hele wedstrijd bewijzen voor ik hem als tegenstander serieus neem? Of mag ik een

bewijs zien in die paar seconden waarin ik hem de bal zie opgooien, zijn lichaam zie uitstrekken, zie kijken, instappen, raken en klaarstaan voor mijn return?

Voor zulke redeneringen had ze een zwak, wist ik. En voor zij de kans kreeg om opnieuw te twijfelen of mij om nog meer toelichting te vragen, zou ik verder gaan: we zijn het verleerd om op deze oppervlakkige wijze tegen de wereld aan te kijken. Dat klinkt misschien gek, want je zou zeggen dat er al wel voldoende oppervlakkige meningen in omloop zijn. Maar ik heb het over een manier van kijken. Alleen maar kijken, zonder een beroep te doen op een autoriteit, een theorie of op de macht der gewoonte. Zo'n manier van kijken is strikt genomen oppervlakkig, want de mens heeft van zichzelf een beperkt zicht en moet altijd onder tijdsdruk een oordeel vormen en handelen. En dit geldt zelfs voor onze weloverwogen oordelen – tijd en inzicht schieten in alle gevallen tekort, dat is geen kwestie van inefficiëntie, dat is de menselijke conditie. Je auto kun je even langs de weg zetten, maar de tijd stroomt gewoon verder.

Toch gedragen we ons alsof we aan deze conditie zouden kunnen ontsnappen. We hebben ook de indruk alsof alles geweten wordt of in elk geval geweten kan worden. Want alles waar we een mening over hebben, daar heeft de wetenschap al onderzoek naar gedaan. Dit maakt dat we ons bij de beweringen van een ander – vaak hardop – afvragen of daar wel onderzoek naar gedaan is, en tegelijkertijd durven we zelf nauwelijks nog iets te beweren, tenzij we ons door een autoriteit gedekt weten. En dan voldoet de eerste de beste krant of zelfs glossy al als autoriteit – ‘Wist je eigenlijk dat...?’

Dit is een pijnlijke bijwerking van het succes van de wetenschap. De vele populair-wetenschappelijke programma's en tijdschriften geven de beoefening van wetenschap weliswaar graag het imago van een jongensachtige nieuwsgierigheid – een onbevangen inte-

resse in de overweldigende wonderen van het bestaan –, maar de wetenschap wil allang niet meer alleen maar weten welke hemellichamen hoe snel en op welke afstand ten opzichte van elkaar bewegen, of waar de ziel huist in het lichaam. Nee, we moeten ook wetenschappelijk onderzocht hebben waarom we iets mooi vinden, wanneer we gelukkig zijn en of kleurenblindheid en linkshandigheid correleren, of lichaamslengte bepalend is voor de keuze van de partner, of blonde Nederlanders meer flirten dan donkere, waarom vrouwen zich niet kunnen oriënteren en mannen niet kunnen multitasken of juist wel, of een Zuid-Europeaan anders met de dood omgaat dan een Scandinaviër, of kruipen nodig is voor de ontwikkeling van het spraakvermogen, of Duitsland na Frankrijk de populairste vakantiebestemming is, of homoseksualiteit een genetische oorzaak heeft en of zes maanden borstvoeding de aanleg voor allergieën vermindert. Kortom, voor we ergens een mening over hebben, bestaat er al een statistiek van en is er vast ook een professor voor. Dat maakt een eigen mening schijnbaar futiel. Want wie zit er te wachten op een ondeskundige mening als er ook deskundige meningen in omloop zijn?

Dit alles brengt ons in een apathische toestand, die een ongezonde uitwerking heeft op het gezond verstand en op de eigen mening. Al is ‘de eigen mening’ historisch gezien nog maar een recente uitvinding, we zijn er beslist nog niet goed in. De ongenueanceerde opmerkingen die we ermee aanduiden, zijn maar zelden het resultaat van een autonoom individueel inzicht. Veel vaker gaat het om gekopieerd gedrag of is de ‘mening’ opgepikt uit de media.

We bevinden ons in de verwarrende situatie dat er van ons een eigen mening verwacht en gevraagd wordt, terwijl er tegelijkertijd een groot wantrouwen bestaat tegen de mening die eigenstandig tot stand komt, zonder hulp van geautoriseerde bronnen.

De oplossing van deze apathie wordt vaak gezocht in verdieping, in meer kennis. Maar deze hedendaagse *Bildung* zal niets op-

leveren, vooral doordat verdieping alleen weggelegd blijft voor een kleine intellectuele minderheid. Een minderheid die in de toekomst zelfs alleen maar kleiner wordt door de snelheid van de wetenschappelijke ontwikkelingen en de exponentiële groei van de toepassingen ervan. Wetenschap, ooit geboren uit nood en nieuwsgierigheid, heeft zich door de geschiedenis heen ontwikkeld tot een autonome discipline, die ons niet alleen als middel ten dienste staat, maar ook een doel op zichzelf is geworden. De vele jolige wetenschapsprogramma's en -bladen pretenderen weliswaar een educatieve rol te spelen door de kloof tussen de wetenschap en de leek te verkleinen, maar vervullen slechts een marketingfunctie. Het niveau ervan ligt net niet te hoog, zodat de aandacht van de grootste groep wordt vastgehouden, maar hoog genoeg om de argeloze leek in te peperen hoe immens belangrijk wetenschap is. Populaire wetenschap is doorgaans geen verheffing van het volk, maar opium van het volk. Een geloof, waarvan de boodschap is dat alleen de wetenschapper weet hoe het echt zit.

En ook de kleine minderheid die het wel allemaal kan volgen, zal nooit over voldoende wetenschappelijke kennis beschikken om er zich in het leven door te laten leiden. Niet alleen doordat de vele wetenschappelijke theorieën elkaar natuurlijk altijd blijven tegen spreken, maar vooral doordat de wetenschap, hoe snel ze ook voortschrijdt, noodzakelijk achter de feiten van het dagelijks leven aan blijft lopen. Het leven van een mens bestaat voor een groter deel uit niet-weten dan uit weten. Het deel dat binnen zijn horizon valt, zal altijd kleiner zijn dan dat wat er buiten valt.

Ik remde voor de verkeersdrempel aan het begin van ons dorp, en pas toen ik in mijn binnenspiegel de grijze weg zag liggen die ik in gedachten verzonken had afgelegd, merkte ik dat ik was afgedwaald van het fictieve gesprek dat ik met mijn vrouw voerde. En zo worden al onze gedachten, van de meest banale tot de meest

diepzinnige, onophoudelijk gevoed met indrukken die we krijgen van de wereld waarin we toevallig verzeild zijn geraakt. Een wereld van meningen, gebeurtenissen, schoonheid, saaiheid – om het even wat er langskomt. Hoe zuiver onze ideeën soms ook lijken, ze kunnen nergens anders opkomen dan in het hoofd van een mens die zich niet kan losmaken van de toevallige omstandigheden waarin hij leeft. Geen theorie is denkbaar los van de oppervlakkige praktijk.

Willen we gebruikmaken van de ruimte die sinds de Verlichting voor het individu is vrijgekomen om de wereld vanuit zijn standpunt te bekijken en van commentaar te voorzien, dan is een nieuw *bildungsideaal* vereist: de oefening van onze oppervlakkige, ongeautoriseerde blik. Geen ondoordachtheid of onverschilligheid, maar oppervlakkigheid. Kortom, een blik die in het verlengde ligt van de wijze waarop de mens in de wereld staat. Met het bewustzijn van de menselijke tekortkoming dat we moeten handelen en beslissen zonder alle consequenties van dat handelen te kunnen overzien, zonder te kunnen ontkomen aan het eigen perspectief, de eigen horizon in tijd en ruimte.

Cornelis Verhoeven wees al eens op de betekenisverschuiving van het woord ‘standpunt’ in onze taal. Van ‘het punt waar ik op dit moment sta en van waar af ik waarneem’, werd het ‘een punt waarop ik bewust blijf staan en van waar af ik mijn waarneming tot een mening over de werkelijkheid omvorm, waaraan ik mij vervolgens vasthoud’. Door deze betekenisverschuiving heeft de mening feitelijk aan kracht ingeboet. De mening in de betekenis van ons letterlijke standpunt aan de oppervlakte impliceert de relativiteit van ieder standpunt. Met het hedendaags gebruik van het woord mening zou daarentegen een *beste* standpunt zijn in te nemen, wat suggereert dat we ons zouden kunnen losmaken van het eigen particuliere standpunt. Deze suggestie, hoe futiel die ook lijkt, veroorzaakt de wereld-

vreemde opvatting die we vandaag de dag over de waarheid koesteren: een ideale waarheid, waarvan we willen dat ze onwrikbaar is, maar die vanwege deze eis gedoemd is om ergens tijdloos boven de oppervlakte van het menselijk leven te zweven.

De waarheid is zoals gezegd een stuk banaler, een stuk rommeliger en een stuk voorlopiger. De waarheid is alleen daar waar ze zich ook manifesteert in het leven van alledag, waar ieder een ander perspectief inneemt, waar we het oneens zijn en waar het aan tijd ontbreekt om het ooit helemaal eens te worden. De waarheid is voor een mens even oppervlakkig als het spel voor een speler. Op het speelveld is er niemand die het absolute overzicht heeft, we ontkomen niet aan de duur van het spel en hoeveel er ook getraind is op techniek, tactiek en conditie, als we tijdens het spel achter komen te staan moeten we het hebben van de adem die we nog hebben en van de gelukjes die we nog krijgen om het spel opnieuw naar onze hand te zetten.

Dat deze oppervlakkige aard van de waarheid wordt veronachtzaamd is goed zichtbaar in de hedendaagse politiek – politiek in de ruimste betekenis. Zowel de burger als de volksvertegenwoordiger als de bestuurder koerst liever op absolute cijfers van peilingen en onderzoeksrapporten dan op een uitwisseling van *standpunten*.

Maar als ergens een oppervlakkige houding gewenst is, dan is het wel in de politiek. Als we politiek met voetbal willen vergelijken, moeten we niet denken aan het oppervlakkige getheoretiseer van *Studio Voetbal*, maar aan de oppervlakkige toestand van de spelers in het veld. Het echte leven speelt zich niet af in een studio. Politiek is de plaats waar we juist bij elkaar komen om al onze oppervlakkige kennis op pragmatische wijze tot nieuwe handelingsprincipes te brengen, waar gezamenlijk wordt besloten niet langer besluiteloos te zijn. Het behoort tot de aard van de politiek om botsende meningen en wetenschappelijke theorieën te overzien en met

een kleine sprong in de ongewisse toekomst toch weer een volgende stap te zetten.

Vandaag de dag vragen we liever aan rechters tot hoever de vrijheid van meningsuiting reikt, aan artsen en psychiaters wat gezondheid is, aan biologen wat een humane behandeling van dieren zou kunnen zijn en aan chemici hoe we het klimaatprobleem te lijf moeten gaan, en we vragen ons voortdurend geërgerd af waarom de wetenschap de ene keer dit zegt en de andere keer dat – alsof we alleen met deskundige eenduidigheid tot beslissingen kunnen komen; alsof de meerduidigheid de politiek tot besluiteloosheid dwingt. Het is andersom: politiek is juist die wonderlijke menselijke samenwerking, die ondanks de voorlopigheid van alle kennis en eeuwige onenigheid toch slagvaardig maakt.

Het dedain voor het voorlopige en oppervlakkige oordeel verdraagt een wereldbeeld dat veronderstelt dat we, als we goed zoeken, ergens op het echte leven zullen stuiten, als een scharnier waar alles om draait. En met dit beeld in het achterhoofd verwachten we van rechters en wetenschappers dat zij onrecht en onzin uit het publieke debat zeven, waardoor zichtbaar wordt waar het echt om gaat. Menselijk mededogen wordt om dezelfde reden niet voldoende meer geacht ter bescherming van dieren, dierenrechten moeten het beest eens en voor altijd helpen aan een humaan leven. Het particuliere wordt uit geloofsopvattingen gefilterd door religie langs de meetlat van de absolute waarheid te leggen, waarbij Bijbel en Koran als harde bewijsstukken worden aangevallen of juist aangehaald. Een koningshuis wordt als hinderlijke culturele opsmuk ervaren en als sta-in-de-weg voor een echte rationele en democratische politiek. Het zijn stuk voor stuk romantische verlangens naar een logisch opgebouwde wereld, waarin de idealen van het ware, het goede en het schone de dienst uitmaken. Maar de wensdroom van deze echtheid levert vaker een onbestaanbare utopie op dan een leefbare realiteit.